

№ 36 (629)
Верасень 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Асоба: даследчыца бібліятэкаў
Гродзеншчыны В. Алышава –**
стар. 3

☞ **Бізнес-лэдзі: Ганна Кацярына
Радзівіл і яе стагоддзе –**
стар. 5

«Тарута» – запальныя госці з Кіева

«Камяніца»: з аўтэнтыкай, вяселлем і жыццям

Аматары сучасных апрацовак народных песень і аўтэнтчнага фальклору ведаюць, дзе цікава і з карысцю правесці адзін з вераснёўскіх выхадных. У музеі народнай архітэктуры і побыту, што непадалёк легендарнай ракі Менкі, у скансэне на фольк-фэсце «Камяніца». Імпрэза адбылася і сёлета.

Як заўсёды, спіс выступоўцаў уражваў і інтрыгаваў. Многія выканаўцы добра вядомыя нашым чытачам – этна-гурт «Троіца», гурт «Vuraj», фальклорныя гурты «Ветах», «Мілавіца», «Рада», рок-гурт «Re 1ikt», Паліна Рэспубліка ды іншыя. Былі і замежныя госці – украінскі гурт «Тарута», расійскі этна-трансавы калектыў «Оле-Лукойе», выканаўца world music з Расіі Іна Жаланная. Вось што напярэдадні распавёў Сяргей Чыгрынец, адзін з ініцыятараў правядзення фэсту:

– «Троіца» і Іна Жаланная – выдатная пара хэдлайнераў, пра якую можа марыць любы сур'ёзны этнафэстываль. Запрашэнне Паліны Рэспублікі – працяг лініі па пашырэнні фармату імпрэзы за межы фолку. Нас цікавіць сучасная музыка па-беларуску, і гэта цудоўны яе ўзор.

Традыцыйна акрамя музыкаў у свяце нацыянальнай культуры былі задзейнічаныя народныя майстры з розных куткоў краіны: ганчары (быў тут і знаёмы нашым чытачам Алег Капуста з Івянца), ткачы, вышывальшчыцы, разьбяры... Мастакі Ганна Сілівончык, Васіль Пяшкун і Аляксандр Пушкін зладзілі выстаўку сваіх твораў у антуражы старой беларускай вёскі, удзельнікі рыцарскіх клубаў вучылі страляць з лука, распавядалі пра часы сярэднявечча.

У рамках фэстывалю адбылося і сапраўднае вяселле. Дзейства было прымеркаванае да выхаду CD «Вясельныя песні і найгрышы вёскі Лявонпаль і яе наваколляў у запісах Сяргея Панізьніка 1968 – 1969 гадоў». З гэтай нагоды быў арганізаваны адбор параў, якія «маюць сур'ёзныя намеры, бо для жарту такія рэчы рабіць не варта», зазначылі арганізатары. Удзел у галасаванні бралі сябры суполак «Спеўнага сходу» ў «Facebook» і «ВКонтакте», сваё меркаванне выказала і колішняя маладуха Яўгенія Адамовіч (Шадурская). У выніку на «Камяніцы» зладзілі вяселле мінчане Адарка і Яўген.

... Маладыя на брычцы падкацілі да карчмы, дзе чакаў іх падрыхтаваны бяседны стол. Не абышлося без традыцыйных кажуха, вясельнага караваю, мудрых, а таксама жартоўных пажаданняў. Былі таксама традыцыйныя спевы, мелодыі і танцы (частка ўзятая з «лявонпальскай кружэлкі»), адорванне маладых і дзяленне караваёў. А сваты – Васіль Грынь і Юлія Літвінава, Сяргук Доўгушаў і Наста Глушко – нават вывучылі характэрныя для ваколіцаў Лявонпаля жарты ды падтруньванні, кшталту «Чаму п'еш няпоўную чарку, хіба твая матка не была поўнаю?», «Каб не казаў потым, што ўсё было на вяселлі, толькі прымусу не было» ды інш.

На завяршэнне вяселля госці «ламалі лаўкі» – каб маладыя болей на іх не спраўлялі вяселляў. Жывіце дружна і доўга!

Скончыўся фэст «Камяніца» вялікаю дыскатэкаю пад выступ «Оле-Лукойе». Цяпер застаецца чакаць наступнага года.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ, фота аўтара

«Будзе дыван!»

Фларыст Юлія Антух

І падымалі маладых...

... І лаўкі ламалі

Архітэктар нацыі

13 верасня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску прайшоў вечар памяці Генадзя Мікалаевіча. На імпрэзе прэзентавалі кнігу «Перадусім Беларусь: згадкачы Генадзя Бураўкіна», дзе сабраныя гутаркі, успаміны, эсэ, дзённікі і прысвячэнні. У фале музея была зладжаная выстаўка асабістых рэчаў, фотаздымкаў, кніг з архіва паэта, які перадала ў фонды Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры яго жонка Юлія Якаўлеўна.

Алесь Ліпай

Вядоўца вечарыны Міхась Скобла адзначыў: «Генадзь Мікалаевіч Бураўкін быў архітэктарам нацыі таму, што як і ў

бачыць. Але раптам – тэлефонны званок. Гэта быў Бураўкін, папрасіў прыйсці хутчэй. У яго былі тры нечаканыя просьбы. Першая – зрабіць кнігу вершаў апошняга часу. Прычым, Генадзь добра ведаў, што з ім адбываецца і колькі засталася, таму прызначыў тэрмін – два тыдні. Другая просьба датычылася дзённікаў, пра якія нават Юлія Якаўлеўна не ведала. Генадзь Мікалаевіч сказаў, што іх можна будзе надрукаваць «праз пяць год, пасля таго як...» – гэтую фразу ён не скончыў. І трэцяя просьба – прыходзіць да яго штодня і размаўляць пад дыктафонны запіс».

На вечар памяці таксама запрашалі аднаго з аўтараў кнігі – Нобелеўскую лаўрэатку Святлану Алексіевіч. Яна не змагла прысутнічаць, бо ў той час знаходзілася ў ЗША, але даслала ліст, які зачытаў прысутным С. Шапран.

«Думкамі ў гэты дзень буду разам з вамі. Генадзь Мікалаевіч быў чэсны, светлы, таленавіты чалавек. Як іх сёння не хапае – Адамовіча, Быкава, Бураўкіна».

Сяргей Законнікаў узгадаў час, калі Генадзь Мікалаевіч быў старшынём Дзяржаўнага камітэта па тэлебачанні: «Калі мы прыступілі паралельна – я ў ЦК стаў на пасадае загадчыка сектара мастацкай літаратуры, а Генадзь прыйшоў у камітэт, то мы абменьваліся ўвесь час, як працаваць, што нам рабіць. І вось ён адкрыў вядзенне футбольных матчаў на беларускай мове... І паказваў мне мякі пісем за тое, каб усё па-беларуску было. Пра гэты перыяд яго працы ніхто не ведае... Кожны дзень на гільяціну. Гэты перыяд я з ім прайшоў побач, паралельна, і ведаю, чым мне давялося займацца, як адстойваць адцензурны маскоўскай і беларускай творы Быкава, Караткевіча, Панчанкі,

Макаёнка, Разанова і г.д. І яму давялося. Як ніхто, я разумеў яго, ягоную працу, што ён зрабіў для Беларусі.

Яшчэ адна дэталю – лепшага тамады ў гісторыі Беларусі не было... Я бачыў тамадоў розных, бачыў у Францыі, у Грузіі. Але Генадзь не ўступіць ім, наадварот, ён лепшы. Якое вострае слова! Рэакцыя імгненная, дасціпнасць унікальная, і яшчэ ў рыфму як скажа, як прыгваздзіць...», – адзначыў С. Законнікаў.

Кранальныя словы пра паэта сказаў Алесь Ліпай: «Ніхто не вечны, апрача тых, хто пакідае пасля сябе вечнае. Вершы спадара Генадзя і ёсць такое вечнае, якое застаецца з намі. Ён быў абаронцам беларушчыны ўсё сваё жыццё, ён застаецца заступнікам беларушчыны там, а з такімі заступнікамі Беларусь жыве і будзе жыць».

М. Скобла распавёў успамін Уладзіміра Арлова з кнігі «Перадусім Беларусь», як той з Бураўкіным выступаў у Палацку, на радзіме абодвух: «Генадзь Мікалаевіч, выступаючы перад студэнтамі, сказаў: «Каб адчуць родную зямлю, трэба часцей хадзіць па ёй басанож». Скончылася сустрэча, – піша

У. Арлоў, – выйшлі на ганак, а там студэнты паразуваліся і ходзяць па траве босымі, ідуць да Дзвіны. Вось што значыць слова паэта, якое мае магічную сілу!»

Музыкі Зміцер Вайцюшкевіч і Андрэй Мельнікаў праспявалі пад час вечарыны некалькі песняў на вершы Г. Бураўкіна. Асабліва кранула слухачоў песня З. Вайцюшкевіча «Дачакайся, матуля» на верш, які Генадзь Мікалаевіч прысвяціў сваёй маці, дзе ёсць такія словы: «Ты мне родная самая // Па душы, па крыві. // Ты жыві, мая мама, // Доўга, доўга жыві». А «Суседку» падпявала амаль уся зала.

На імпрэзе цёплымі словамі ўзгадалі Генадзя Бураўкіна таксама Барыс Пятровіч, Станіслаў Шушкевіч, Уладзімір Някляеў, Анатоль Вяцінскі, Васіль Зуёнак.

Генадзь Бураўкін прысутнічаў на вечарыне праз фотаздымкі, што дэманстраваліся на вялікім экране, ва ўспамінах сяброў і блізкіх, а напрыканцы прагучаў аўдыязапіс з вершам «Малітва» ў выкананні самога Генадзя Мікалаевіча.

Алесь Сачанка,
фота аўтара

Сяргей Шапран

савецкі час, так і сёння мы ведаем, якую сілу мае тэлебачанне, што фармуе свядомасць мільёнаў людзей. Калі ён быў старшынём Дзяржаўнага камітэта па тэлебачанні, а па сутнасці стваральнікам гэтага тэлебачання, а па сутнасці ўжо праз гэтае тэлебачанне архітэктарам нацыі».

Укладальнік кнігі Сяргей Шапран распавёў пра яе стварэнне: «Быў май, апошні май Генадзя Бураўкіна. Родныя, сябры ведалі: ён знаходзіцца ў такім стане, што не хоча нікога

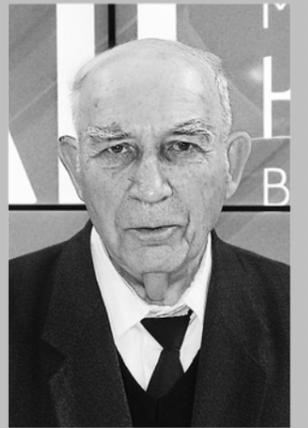

Зміцер Вайцюшкевіч

Нашыя віншаванні

16 верасня споўнілася **85 гадоў** знаману археолагу **Пятру Лысенку**. Пётр Фёдаравіч закончыў гістарычны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага, вывучаў курганы XI – XII ст. і старажытныя беларускія гарады. Пад час раскопак у Брэсце навуковец выявіў драўляныя жылыя пабудовы, у выніку на месцы раскопак быў адкрыты археалагічны музей «Бярэсце». На раскопках у Тураве П. Лысенка адшукаў рэшткі храма XIII ст.

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць Пятра Фёдаравіча з юбілеем, зычаць яму моцнага здароўя, сілаў і плёну ў працы!

На тым тыдні...

✓ **14 верасня** ў мінскім Палацы мастацтваў адкрылася **выстаўка «Часопісу сатыры і гумару «Вожык» – 75!»** Наведнікі маглі пабачыць першыя нумары знакамітага баявога выдання – агітпаката «Раздавім фашысцкую гадзіну», які пачаў выходзіць у 1941 годзе і пераемнікам якога стаў часопіс «Вожык». У яго афармленні актыўны ўдзел бралі беларускія мастакі-прафесіяналы З. Азгур, А. Шаўчэнка, Б. Звінаградскі, Д. Красільнікаў і таленавіты гомельскі мастак-самавучка В. Букаты, які загінуў у росквіце творчых сілаў пры выкананні баявога задання. Таксама на выстаўцы прадстаўлены творы такіх вядомых майстроў, як Алег Папоў, Аляксандр Каршакевіч, Сяргей Волкаў, Алег Гуцол, Пётр Козіч, Вікенцій Пузанкевіч, Павел Гардцоў (Шычко), Анатоль Гармаза і інш.

✓ **15 верасня** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі ў межах міжнароднага фестывалю «Месяц фатаграфіі ў Мінску» адкрылася **фотавыстаўка Катрыны Кепуле «Сядзець моўчкі»**. Серыя здымкаў знаёміць з тымі месцамі, дзе сучасная Еўропа сустрака-

ецца з элементамі савецкіх часоў, дзе яны канфлітуюць і ў той жа час перакрываюць адзін аднаго.

К. Кепуле скончыла Латвійскую акадэмію культуры, дзе вывучала гісторыю і тэорыю кіно. Цяпер яна вывучае фатаграфію ў межах магістарскай праграмы EFTI (Мадрыд). У 2014 годзе была сярод фіналістаў прэміі «Lens Culture Emerging Talent» са сваёй серыяй фотаздымкаў «Сядзець моўчкі». Сёлета серыя была выстаўлена на фестывалі «Месяц фатаграфіі ў Рызе» і апублікаваная ў штогодніку латвійскай фатаграфіі.

✓ **15 верасня** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбыўся **круглы стол з нагоды 950-годдзя першай айчынай бібліятэкі – бібліятэкі полацкага Сафійскага сабора**. Мерапрыемства было прымеркаванае да Дня бібліятэк Беларусі.

Удзел у круглым стала кіраўніцтва Міністэрства культуры Беларусі і членаў Сінода Беларускай праваслаўнай царквы сведчыць пра вялікую сацыяльную значнасць традыцыйнай бібліятэчнай справы і кніжнай культуры краіны.

✓ **15 верасня** тры мастачкі, майстрыхі

выцінанкі Вольга Бабурына, Наталля Сухая і Вера Янушэўская прадставілі **праект «Вянок»** на інтэрактыўнай выстаўцы, натхнёнай 125-годдзем з дня нараджэння Максіма Багдановіча. Выстаўка складаецца з твораў на тэму разнастайнасці праяваў прыгажосці і чараўніцтва раслінаў. Тонкія вобразы, падслуханыя ў верхых, сплеченыя ў сімвал дабрабыту і святочнасці – вянок.

Пад час працы выстаўкі пройдуць тры майстар-класы па выцінанцы, тры лекцыі-сустрэчы па архаічных спевах, народных музычных інструментах і інш., тры кінапрагляды.

✓ **16 верасня** ў межах VII Беларуска-Латвійскага бізнес-форуму ў г. Рыга (Латвія) адбылася **прэзентацыя выставачнага праекта Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Беларусь і беларусы»**.

Асноўная мэта праекта – знаёмства з багатай гісторыяй і культурай Беларусі. Выстаўка складаецца з двух тэматычных комплексаў, адзін з іх прысвечаны гісторыі Беларусі, другі – культуры. Праз фотаздымкі выстаўка распавядае аб асноўных этапах гістарычнага развіцця Беларусі, паказвае працэсы фармавання і развіцця беларускага этнасу, нацыі, дзяржаўнасці, адлюстроўвае асаблівасці гістарычна-

га развіцця духоўных, матэрыяльных і культурных працэсаў і іх узамасувязі з сусветнай гісторыяй і культурай, знаёміць з помнікамі гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі, прадстаўляе беларускую нацыю як неад'емную частку сусветнай супольнасці, дапамагае зразумець, што такое Беларусь і хто такія беларусы.

✓ **16 верасня** ў дварыку Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь прайшла **праграма, прысвечаная кажанам**. Цягам вечара можна было даведацца, хто такія кажаны, якія віды жывуць у Беларусі, што ім пагражае. Ахвочыя маглі зрабіць кажана з воўны альбо стварыць флікер у выглядзе кажанчыка.

Мерапрыемства праходзіць у межах 20-й Міжнароднай ночы кажаноў, якую адзначаюць у Еўропе, Азіі, Афрыцы, ЗША і на Блізкім Усходзе. Напрыканцы жніўня – у пачатку верасня ў розных краінах свету адбываецца шмат мерапрыемстваў, дзе людзі могуць больш даведацца пра гэтых жывёлаў, іх асаблівасці і важную ролю ў прыродзе, а таксама пра тое, якім чынам іх захоўваць. Міжнародная ноч кажаноў праходзіць пад эгідай Пагаднення аб захаванні папуляцыяў еўрапейскіх кажаноў.

Упершыню імя Веры Алышавай я пачула напачатку свай працы ў адзеле краязнаўства. Яе артыкулы па гісторыі бібліятэк Гродзеншчыны актыўна выкарыстоўваліся і выкарыстоўваюцца сёння чытачамі аддзела краязнаўства ў навукова-даследчай працы, для напісання дыпломных, курсавых працаў па гісторыі бібліятэчнай справы рэгіёна. Яна першая даследавала гістарычнае мінулае Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Я.Ф. Карскага і знайшла бяспрэчныя факты, што нашая ўстанова з'яўляецца першай і найстарэйшай сярод публічных бібліятэк Беларусі. У навуковым багажы даследчыцы артыкулы пра гісторыю станаўлення і развіцця Свіслацкай раённай, Ваўкавыскай гарадской, Вяліка-Кракоцкай сельскай бібліятэкі. Пад рэдакцыяй Веры Аляксееўны створаны таксама гісторыя Свідзьскай гарадской і Міжвіцкай сельскай бібліятэкі Слонімскага раёна.

Гродзенскі азотна-тукавы завод, Лідскі завод сельскагаспадарчага машынабудавання, Лідскі лакафарбавы завод, Гродзенскі тонкасуконны камбінат, Мастоўскі фандок, Гродзенская і Лідская абутковыя фабрыкі і іншыя. На прадпрыемствах ладзіліся Дні спецыяліста, Дні інфармацыі, адкрытыя прагляды новых выданняў. Толькі ў 1959 г. адбыліся 153 тэматычныя кніжныя выстаўкі на прадпрыемствах. Каб поўна і якасна забяспечыць запаты рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў, праводзіліся анкетаванні.

Шмат увагі надавалася краязнаўчай бібліяграфіі. У 1959 г. складзеная краязнаў-

СМІ: з мясцовай і прафесійнай прэсай, выступала на абласным тэлебачанні. Яе працы друкаваліся ў зборніках «Бібліятэчная справа ў БССР», «Рэкамендацыйная бібліяграфія ў масавых бібліятэках», «Рэкамендацыйная бібліяграфія ў сістэме прапаганды ў СССР», «Выкарыстанне бібліяграфіі і прапаганда бібліяграфічных ведаў у бібліятэках БССР», часопісах «Савецкая бібліяграфія», «Бібліятэкар» ды іншых.

Пад яе патранажам ладзіліся шматлікія мерапрыемствы па павышэнні кваліфікацыі для бібліятэкараў вобласці: семінары, школы вучобы. Успамінае былы галоўны бібліятэкар абласной біблія-

ніцу, былога загадчыка аддзела краязнаўства Г. Рыгілевіч: «*Вера Аляксееўна – чалавек неардынарны, разумны, высокакваліфікаваны. Гродзенскай бібліяграфіі без яе не ўяўляю.*»

Партрэт знакамітага бібліяграфа быў бы няпоўным без чытацкай ацэнкі. Зінаіда Арцюховіч, тагачасны старшы метадыст Гродзенскага абласнога Дома народнай творчасці, потым начальнік аддзела ўстановаў культуры, народнай творчасці і мастацтва ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама, паўвека жыцця якой аддадзена ахвярнаму служэнню гродзенскай культуры, распавяла:

«Калі я ўзгадваю В. Алышаву, перада мною пайстае сціплая, прыязная жанчына з глыбокім позіркам удумлівых вачэй, што ўсё разумеюць. Для мяне, маладога спецыяліста, які рабіў свае першыя крокі метадыста абласнога Дома народнай творчасці, знаёмства з В. Алышавай было значным у сэнсе стаўлення да людзей, да працы, да тых, каму мы абавязаны аказваць метадычную і практычную дапамогу. Яе адукаванасць, высокі прафесіяналізм былі прызнаныя ўсім, каму даводзілася сутыкацца з Верай Аляксееўнай. Яна карысталася вялікім аўтарытэтам...».

Лічу, што нашай бібліятэчнай сістэме вельмі пашанцавала мець доўгія гады спецыяліста такога маштаба, сапраўдную асобу ў прафесійнай сферы».

Вера Аляксееўна з зямным жыццём развіталася 22 верасня 1988 г. Але яе справы годна працягваюцца наступнікамі, а працы запатрабаваныя нашчадкамі.

Любоў ТУРМАСАВА

Першы даследчык бібліятэчнай гісторыі Гродзеншчыны

Як зазначаюць яе былыя калегі, супрацоўнікі абласной бібліятэкі, Галіна Рыгілевіч і Марыя Нездзіна, Вера Аляксееўна была захопленая бібліятэчнай гісторыяй рэгіёна, і пры гэтым яна была рускай па нацыянальнасці, тыповым тагачасным прадстаўніком расійскай культуры. Нарадзілася Вера Аляксееўна 19 верасня 1920 г. у сяле Навасёлкі Кадамскага раёна Раванскай вобласці. Атрымала бліскучую спецыяльную адукацыю ў Маскоўскім бібліятэчным інстытуце імя Молатава. Яна была адзінай выпускніцай такой прэстыжнай ВНУ сярод супрацоўнікаў нашай бібліятэкі ў 50-80-я гг. мінулага стагоддзя.

У Гродзенскай абласной бібліятэцы пачала працаваць з 13 верасня 1955 г. на пасадзе галоўнага бібліяграфа. Як сведчаць гадавыя тэкставыя справаздачы Гродзенскай абласной бібліятэкі, бібліяграфічная дзейнасць у гэтыя дзесяцігоддзі набывае шырокі размах: ствараюцца і з кожным годам багатеюць каталогі і картатэкі; сямімільнымі тэмпамі развіваецца інфармацыйная дзейнасць, змястоўная краязнаўчая, рэкамендацыйная і навукова-дапаможная бібліяграфія. Сёння нам цяжка ўявіць, што спажывалі групавога бібліяграфічнага інфармавання былі каля 400 прадпрыемстваў і ўстановаў вобласці (1960-я гг.). Сярод іх –

бюнейшыя прадпрыемствы: чая картатэка «Гродзенская вобласць у друку», якая складалася з дзвюх частак: сістэматычнай і тапаграфічнай.

У тыя часы Вера Аляксееўна актыўна супрацоўнічала са

тэкі М. Нездзіна: «*Вера Аляксееўна была настолькі высокаадукаваным спецыялістам, што магла прыйсці на нараду ці семінар з чыстым аркушам паперы, за час яго працы накідаць план прамоў і бліскача выступіць.*»

Яна была вельмі чуйнай да інавацыяў у працы і заўсёды імкнулася лепшыя напрацоўкі раіць іншым. У 1964 г. яна абагуліла досвед бібліятэч вобласці па тэме «Выкарыстанне і ўкараненне метадычных і бібліяграфічных дапаможнікаў у бібліятэках вобласці». Былыя калегі М. Нездзіна і Валянціна Окунева згадваюць: «*Для маладых спецыялістаў Вера Аляксееўна была настаўнікам, заўсёды дапамагаў у прафесійным станаўленні.*» Не маю права не працягваць сваю папярэд-

Наш календар

Станіслаў Незабітоўскі – 375 гадоў з дня нараджэння

Былітны дзеяч рэфармацыі ў ВКЛ, мемуарыст Станіслаў Незабітоўскі (Незабытоўскі) нарадзіўся 24 верасня 1641 г. у мястэчку Ятра Наваградскага павета ў шляхецкай сям'і. Вучыўся ў Наваградскім езуіцкім калегіуме (1649). Потым – на службе ў Багуслава Радзівіла. Быў пасрэдным паміж князем і каралеўскім дваром у Варшаве, выконваў даручэнні ў яго маёнтках у ВКЛ (Біржы, Коўна, Вільня, Слуцк). Пасля смерці Радзівіла (1669) кіраўнік (з К.К. Клакоцкім і В. Сяніцкім) маёнткаў яго дачкі Л.К. Радзівіл, жыў у Слуцку, з 1682 г. генеральны эканом і губернатар Слуцкага і Капыльскага княстваў. Перайшоў з каталіцтва ў кальвінізм. Некалькі разоў выбіраўся дэпутатам Трыбунала ВКЛ. Каля 1676 атрымаў ганаровы тытул падчашага калішскага. Валодаў маёнткамі Ятра ў Наваградскім, Смолеча і Казлоўшчына ў Лідскім, Свіслач у Мінскім паветах, Прусы і Грозава ў Слуцкім княстве.

У 1695 г. не дапусціў захопу Слуцка сіламі нясвіжскага ардыната Караля Станіслава Радзівіла, а пазней падпісаў з Сапегамі дамову наконт пераходу «нойбургскіх уладанняў» пад іх апеку. С. Незабітоўскі клапаціўся пра захаванне ў Слуцку і іншых «нойбургскіх уладан-

нях» свабоды веравызнання, якая там існавала з часоў Багуслава Радзівіла. Верагодна, гэта паўплывала на тое, што Незабітоўскі пайшоў на супрацоўніцтва з Сапегамі і апякунства Казіміра Яна Сапегі, які тады быў у канфлікце з каталіцкім клірам і асабіста з віленскім біскупам Канстанцінам Бжастоўскім, бо той у 1694 г. адлучыў яго ад царквы. Аднак набыццё Сапегамі адрасу ўсіх «нойбургскіх уладанняў» у Карла Філіпа Нойбургскага ў 1700 г. Незабітоўскі не прызнаў, што прывяло да пагаршэння яго адносінаў з Сапегамі.

Аўтар успамінаў на польскай мове, захаваліся запісы за 1682 – 1700 гг. (копія ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве; урыўкі за 1695–1700 гг. апублікаваў А. Сайкоўскі ў 1998 г.). Запісы С. Незабітоўскага – каштоўная крыніца па гісторыі ВКЛ, найбольш звестак у іх пра Наваградчыну і Слуцчыну, шляхецкае жыццё і побыт. Збераглае больш за 600 лістоў Незабітоўскага да розных асобаў (захоўваюцца ў Радзівілаўскім архіве ў Галоўным архіве старажытных актаў у Варшаве).

Падрыхтаваў
Алесь САЧАНКА

Загадчык навукова-метадычнага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У.І. Леніна Г. Меламед у артыкуле «У скарбонку гісторыі культуры» для газеты «Літаратура і мастацтва» ў далёкім 1969 годзе напісала: «Нельга тут не назваць адну з лепшых збіральніц – галоўнага бібліяграфа Гродзенскай абласной бібліятэкі імя Я. Карскага Веру Аляксееўну Алышаву. Проста здзіўляешся яе самаадданасці і настойлівасці ў рабоце. Каб ахарактызаваць гістарычны перыяд, у які была створана абласная бібліятэка, Вера Аляксееўна перачытала многа кніг. Яна праглядала «Памятныя кнігі Гродзенскай губерні» і «Агляды Гродзенскай губерні» за ўсе гады іх выдання. Асабліва ўважліва – раздзелы «Народная адукацыя», дзе часта даваліся звесткі аб колькасці бібліятэк і чытачоў, прыводзіліся прозвішчы бібліятэкараў, бюджэт бібліятэк. Але асноўную работу вяла яна ў архівах. Працаваць жа было нялёгка, бо многія матэрыялы былі раскіданы па архівах Ленінграда, Вільнюса, Варшавы, Мінска, Беластока, Баранавіч. Удалося ўстанавіць, дзе знаходзілася бібліятэка ў гады ўстанаўлення Савецкай улады, хто быў першым яе загадчыкам, даведацца пра асноўныя паказчыкі... Многа цікавых і карысных сустрэч было ў Веры Аляксееўны, калі яна пісала гісторыю Вяліка-Кракоцкай сельскай бібліятэкі Слонімскага раёна. Яна гаварыла і з былым арганізатарам літаратурнага гуртка В. Трафімовічам, цяпер настаўнікам Вяліка-Кракоцкай школы, і заснавальнікам бібліятэкі Рыгорам Пятровічам Збралевічам, і з членам КПЗБ Е. Лябецкай і многімі іншымі. Яны дапамаглі ўзнавіць цікавыя факты аб першых гадах работы бібліятэкі. Яе збіралі па кніжцы, па дзве, тайком ад паліцыі, збіралі таксама грошы на кнігі. Бібліятэка была сапраўдным грамадскім цэнтрам».

Велізарная пошукавая праца праведзеная Верай Аляксееўнай для раскрыцця асобы загадчыцы Гродзенскай публічнай бібліятэкі Марыі Гадлеўскай, якая ўзначальвала яе ў 20-я – пачатку 30-х гг. XX стагоддзя. Менавіта яна першая знайшла звесткі аб сяброўстве М. Гадлеўскай са знакамітай польскай пісьменніцай Элісай Ажэшкай.

Стагоддзі Беларускай Культуры

З гісторыі полацкай Сафіі

(Заканчэнне.
Пачатак у № 35)

У час руска-шведскай вайны, калі Расія і Рэч Паспалітая былі саюзнікамі ў барацьбе са шведамі, у 1710 г. Сафійскі сабор пад час вярэння набажэнства наведваў Пётр I разам з сынам і князем Меншыкавым. Паводле расійскай версіі, уніяты без пэўнай павагі паставіліся да каранаваанай асобы і справакавалі скандал, зневажаючы яго і караля Рэчы Паспалітай Аўгуста. Калі цар загадаў арыштаваць бунтаўшчыкоў, яны паклікалі падмогу, якая са зброяй хацела адбіць арыштаваных. Манахаў пасеклі, пры гэтым колькі рускіх былі паранены і памерлі. Пры адыходзе расійскіх войскаў храм быў зруйнаваны выбухам парахавага склада, які знаходзіўся ў ім. Прычына выбуху невядомая.

Уніяцкі мітрапаліт Фларыян Граніцкі паходжаннем з полацкага роду (быў архібіскупам полацкім у 1719 – 1762 гг. і мітрапалітам кіеўскім у 1748 – 1762 гг.) каля 1738 г. вырашыў аднавіць храм Сафіі. Было прынятае рашэнне пабудаваць новы храм на падмурках старога і таксама ўзвесці новыя каменныя пабудовы архірэйскага двара і базіліянскага манастыра. Будаўніцтва вялі дойлідзкі Ян Крыштоф Глаўбіц і Блажэй Касінскі, скончылі яго ў 1750 г. Новы храм быў збудаваны ў стылі барока з трохнефавай базілікай і дзвюма грацыёзнымі шматпавярховымі вежамі на паўднёвым фасадзе. У гэтым выглядзе мы бачым храм і сёння. Ён меў шмат абразоў, якіх яшчэ ў 1913 г. налічвалася 37. Сярод іх былі добрыя копіі заходніх майстроў, прыкладам, «Святая ноч» Антонія Карэджа, арыгінальны абраз Сальватара Розы «Пабіццё каменнем Св. Спяпана», абраз Параскевы Пятніцы на дошцы ды іншыя. Пад саборам былі збудаваны пяць вялікіх склепаў для пахавання нябожчыкаў. У заходняй каляалтарнай пабудове меўся ўваход у сутарэнне і падземны ход. На ўсходняй вежы Сафійскага сабора знаходзілася званіца з бронзавымі званамі розных памераў. На іх вылітыя выявы святых,

надпісы на лаціне аб даце вырабу ды прозвішчы майстроў. (Званы былі знятыя ў гады першай пяцігодкі на патрэбы індустрыялізацыі.)

Цікава, што ў 1812 г. сабор не быў абрабаваны французамі таму, што, калі тыя спрабавалі зламаць жалезныя дзверы і намерыліся ламаць

У 1839 г. царкоўным уніяцкім саборам, што праводзіўся ў полацкай Сафіі, прынятае рашэнне аб з'яднанні ўніятаў з праваслаўнай царквой. З гэтага часу значэнне Сафійскага сабора як кафедральнага храма знікае. Ён стаў царквой пры духоўнай семінарыі, а кафедральным праваслаўным хра-

Сафійскі сабор у Кіеве

мур, уніяты далі ім хабар (адкупіліся).

Да ўвядзення Уніі 1596 г. Сафія была кафедральным праваслаўным храмам, а затым кафедральным уніяцкім.

мам становіцца Мікалаеўскі сабор, ператвораны з езуіцкага касцёла Св. Стэфана.

У 1851 г. Сінод прымае рашэнне аб рамонтце храма, дакладней – аб пераробцы яго з

Полацкая Сафія, сучасны выгляд

уніяцкага ў праваслаўны. Ён быў адрамантаваны звонку і ўнутры, ліквідаваны ўсе бакавыя ўніяцкія капліцы, скульптуры як звонку, так і ўнутры, прыбраны шэраг каталіцкіх абразоў.

З пераходам духоўнай семінарыі ў Віцебск у 1873 г. Сафійскі сабор пазбаўляецца свайго прыхода і робіцца царквой, прыпісанай да Мікалаеўскага сабора. У 1910 г. ва ўсходнюю вежу сабора ўдарыла маланка, у выніку чаго купал згарэў. І толькі ў 1913 г. быў зроблены як вонкавы, так і ўнутраны рамонт. У тым жа годзе каля Сафійскага сабора ладзіліся невялікія раскопкі, пад час якіх былі знойдзеныя магілы, складзеныя з плінфы, а пад алтаром сабора – крыніца, скіраваная ў цагляную трубу, якая ідзе ўздоўж заходняга фасада храма і выходзіць да невялікага калодзежа ў паўднёвай частцы замка, а далей сцякае ў раку. Вада крыніцы лічылася святой.

Пад час нямецкай акупацыі ў 1918 г. Сафію скарыстоўвалі як гарнізонны храм для акупацыйных войскаў. Пад

час савецка-польскай вайны гарматным агнём быў пашкоджаны верх усходняй вежы. У 1921 г. былі рэквізаваныя каштоўнасці царквы для закупу харчавання згладнеламу Паволжы. У 1925 г. у саборы адкрыўся краязнаўчы музей, а ў 1930-х, пасля пераводу музея ў лютэранскую кірху, будынак сабора выкарыстоўваўся як зернясховішча. У Вялікую Айчынную вайну пад час фашыскай акупацыі Сафія дзейнічала як гарадская царква. У 1945 – 1970 гг. будынак сабора выкарыстоўваўся як база кнігагандлю і склад дзяржаўнага архіва, а на пачатку 1950-х у ім жылі людзі, якія не мелі жылля.

Пасля вывазу архіва ў 1971 г. пачынаецца рэстаўрацыя Сафійскага сабора. Вырашаецца яго лёс: прапануецца стварыць атэістычны або гістарычны музей, або музей мастацтваў, паставіць маятнік Фуко. Збіраюцца адпаведныя матэрыялы. І ў 1974 г. адкрываецца рэспубліканскі музей гісторыі атэізму, але ў 1976 г. яго пераводзяць у Гродна пад назваю «Музей гісторыі рэлігіі». У 1978 г. прымаецца рашэнне аб выкарыстанні сабора як канцэртнай залы, бо ён мае цудоўную акустыку, ды ў прыбудовах да паўночнай апсіды размяшчаюцца аддзельны адміністрацыі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага запаведніка.

Сёння кожны, хто прыязджае ў Полацк, можа ўбачыць Сафійскі сабор такім, якім яго змяніў час і людзі за дзесяць стагоддзяў існавання. Каб усім нам можна было ўявіць тую Сафію, якая стаяла каля вытокаў хрысціянства і нашай дзяржаўнасці, трэба пачаць з храма аднавіць на аснове гістарычных звестак макет-помнік XI стагоддзя (гл. на фота злева).

Уладзімір
ЦЯЛЕЖНИКАЎ

Падрыхтавана па матэрыялах Івана Дэйніса «Полацкая даўніна»

Наша гісторыя:

Ідэі, падзеі, асобы

Яна нарадзілася ў магнацкай сям'і, і гэта давала магчымасць, і нават права, жыць бесклапотна ў раскошы, не дбаць пра будучыню, займацца толькі сабою. Але лёс распарадзіўся інакш, і ёй давалося стаць

БІЗНЕС-ЛЭДЗІ ЭПОХІ ВКЛ

Да 340-годдзя з дня нараджэння Ганны Кацярыны Радзівіл

У мястэчку Ракаў, што на Міншчыне, 23 верасня 1676 года ў сям'і Гераніма Сангушкі і Канстанцыі з Сапегаў нарадзілася дачка, якой далі імя Ганна Кацярына. Дзяўчынка рана засталася сіратою, таму выхоўвалася пры двары каралевы Марыі Казіміры Сабескай, у варшаўскіх манах-візітак і сакраментак.

У 1692 годзе Ганна Кацярына пабралася шлюбам з падканцлерам (пасля канцлерам) вялікім літоўскім Каралём Станіславам Радзівілам. Іх шлюб павінен быў зацвердзіць сувязь Караля Станіслава з дваром. Мелі з мужам 6 сыноў і 7 дачок.

Вядома, у тыя часы дзеці часта хварэлі і паміралі ў маленстве. Вось і ў сям'і Радзівілаў у 1719 годзе цяжка захварэлі сыны. Кароль Станіслаў глыбока перажываў за сваіх дзяцей і хутка сам памёр. У знак жалобы па памерлых дзецях, якія не дасягнулі паўналецця, Ганна Кацярына абяцала да канца сваіх дзён насіць чорнае жалобнае адзенне, што і рабіла.

Пасля смерці мужа Ганна Кацярына сама не ўстае з ложка, яна ў распачы. Ёй ужо 43 гады, у яе на руках чацвёрта непаўналетніх дзяцей, меншаму з якіх было толькі 5 гадоў. Да таго ж, маёмасць закладзеная, грошай няма – стан амаль поўнага фінансаванага краху.

Чаму ж заняпалі маёнткі, куды падзеліся незлічоныя багацці сям'і? Адказ просты, калі ўспомніць, што за часы гэта былі. Канец XVII стагоддзя пазначаны ў гісторыі сутычкамі магнатаў, якія са сваімі войскамі (часта да 20 тысячаў чалавек!) рабілі наезды на суседзяў, не клапацячыся пра людзей і маёмасць супернікаў, дзелячы ўладу. Як казалі б сёння – «ліхія дзевяностыя». Да гэтых

бедаў дадалася яшчэ і Паўночная вайна 1700–1721 гадоў, калі па нашай зямлі і ўздоўж, і ўпонак хадзілі чужыя войскі, якія не толькі не дбалі пра дабрабыт тутэйшага люду, але драпежнічалі і рабавалі. За час актыўных ваенных дзеянняў на тэрыторыі нашай краіны Беларусь страціла кожнага трэцяга насельніка.

У такіх палітычных, эканамічных, сацыяльных умовах доўга не пахварэеш. Да таго ж, спрацаваў мацярынскі інстынкт – ратаваць дзяцей. І Ганна Кацярына бярэцца за справы, неўласцівыя па тым часе нават мужчынам яе саслоўя. Яна пераязджае ў Белую (Берасцейскае ваяводства), складае «бізнес-план» і рашуча, абсалютна самастойна пачынае яго ажыццяўляць. Пазней сынам даводзілася толькі беспярэчна слухацца маці, бо вельмі ўдалаю была яе эканамічная палітыка.

Ганна Кацярына мяняе арандатараў, пакрысе выкупляе закладзеныя маёнткі, у якіх будзе кароўнікі па галандскіх узорах, заводзіць пародзістую жывёлу. Смела праводзячы эканамічныя рэформы ў сваіх уладаннях, адкрыла шэраг мануфактураў, якія не толькі абслугоўвалі прадметамаі дэкаратыўна-ўжываковага мастацтва патрэбы яе двара, але і вельмі выгадна прадаваліся.

Яшчэ каля 1714 года яна арганізавала вытворчасць дываноў і шпалераў у Белай, Карэлічах і Нясвіжы (шмат якія крыніцы падаюць менавіта такую дату; калі гэта не гістарычная памылка, то можна з упэўненасцю сцвярджаць – камерцыйная жылка ў Ганны Кацярыны была ад нараджэння). Пазней заснавала Налібоцкую і Урэцкую шкляныя мануфактуры, майстэрні па шліфоўцы вырабных камянёў у Белай і Янкавічах (Аш-

мянскі павет), дзе рабіліся табакеркі, бильярдныя кіі, шабельныя рукаці, жэтаны для гульні, вазы. У ювелірна-майстэрні ў Белай вырабляліся каштоўныя шаблі, гузікі, упрыгожаныя мануфактура, існавала вытворчасць палатна, шытых вырабаў, мэблі, гадзіннікаў, карэтаў, парасонаў, конскай вупражы, каля 1727-га пачала працаваць фарфоравая мануфактура (тэхналогія вырабу фарфору толькі-толькі была адкрытая ў Саксоніі, да гэтага яго вынаходнікі-кітайцы трымалі ўсё ў сакрэце). Каля 1736-га пабудаваная рудня ў

Нягневічах, у 1737–1741 гадах – прадпрыемства па ліцці катлоў у Невелі, у Слуцку выраблялі сукно, з 1741 года – фарфор ва Урэччы.

Высока ацэньваў дзейнасць Ганны Кацярыны Радзівіл апошні кароль Рэчы Паспалітай Станіслаў Аўгуст Пянятоўскі, які пісаў Пяне Каханку: «Сардэчна дзякую Вашай Княскай Мосці, а

Ганна Кацярына не толькі будавала дамы для сваіх работнікаў, але і адкрывала школы па падрыхтоўцы мастакоў і рамеснікаў. Яна вельмі клапацілася аб тым, каб даць патрэбную адукацыю мясцовым жыхарам, якія паступова замянялі іншаземных майстроў. Сумесная праца мясцовых майстроў з іншаземнымі нарадзіла незвычайнае самабытнае грэцка-налібоцкае шкло.

З ініцыятывы Ганны Кацярыны будаваліся таксама грэблі, масты, дарогі, млыны, корчмы. Яна перабудавала радзівілаўскія палацы ў Белай і Варшаве, заклала загарадныя палацы ў маёнтках Славіцінак і Раскоша. Значна папоўніла фонды бібліятэк у Белай і Нясвіжы, партрэтныя родавыя галерэі, упарадкавала радзівілаўскія архівы. Запраціла ў Белую манах-шарытак, якія адкрылі там шпіталь і школу для сіротаў.

І гэта яна фінансавала ў 1730 годзе каранаванне Жыровіцкага абраза Маці Божай, а ў 1743-м фундавала ў вёсцы Новая Воля ўніяцкую царкву ў гонар Нараджэння Божай Маці.

Фундатарка і мецэнатка, яна пакінула сваім двум выжылым сынам вялікую спадчыну. Нават паспрыяла адыходу да малодшага Гераніма Фларыяна так званых «нойбургскіх маёнткаў». Гэтыя маёнткі, звязаныя з імем яшчэ адной Радзівілянкі – Людвікі Караліны, былі страчаныя для роду, на іх шмат хто прэтэндаваў, нават Сапегі. Вось якраз іх і ўдалося ўгаварыць Ганне Кацярыне. Так што маёмасць справядліва вярнулася ў сям'ю дзякуючы яе намаганням.

Старэйшы сын Міхал Казімір Рыбанька прадоўжыць справу маці і адкрые не толькі мануфактуру тканых габеленаў у Карэлічах, дзякуючы якой мястэчка ўвойдзе ў гісторыю, але і наладзіць вытворчасць знакамітых на ўсё свет слупчых паясоў.

Яе жыццё нельга назваць ні шчаслівым, ні нешчаслівым. Проста яно было яркім – яркай знічкай на небе нашай Радзімы.

Ганна Кацярына Радзівіл з Сангушкаў памерла 23 кастрычніка 1746 года ў Міры (паводле некаторых звестак – у Белай; у даце смерці таксама назіраецца некаторая блытаніна). Урачыстае пахаванне адбылося ў радзівілаўскай крыпце ў Нясвіжы.

Міхал Казімір Рыбанька вельмі любіў сваю маці і цяжка перажываў яе смерць. «Роўная ёй матрона ў доме хіба будзе», – сумняваецца ён у дзённіку і называе Ганну Кацярыну «найкаханай маткаю і дабрадзейкаю».

Падрыхтавала Аліна МАРКОВСКАЯ

Ганна Кацярына Радзівіл

таксама выказваю радасць маю: бачыць, што гэта цудоўная мануфактура – справа нябожчыцы бабкі Вашай Княскай Мосці – развіваецца і квітнее дзеля ўпрыгожання і карысці краю. І так цяпер сказаў, каб у рэзідэнцыі маёй тутэйшай у Лазенках іншага шкла не давалі мне да стала. Хай кожны ведае, што ўмеюць рабіць у Налібоках». Ён ганарыўся гэтым падарункам – шкляным посудам з Налібокаў.

Уязная брама палацава-паркавага ансамбля ў Белай

«Расце» Грушачка паміж Лукскім і Лучынам

У Беларусі сёння існуе шмат населеных пунктаў з прыгожымі лірычнымі назвамі. Да іх ліку можна аднесці і пасёлак Грушачка, што раскінуўся адной вуліцай на ўскрайку Лукскага сельскага Савета Жлобінскага раёна.

Асабліваасцю месцазнаходжання Грушачкі з'яўляецца тое, што яна размясцілася амаль на самай мяжы Жлобінскага і Рагачоўскага раёнаў. Да бліжэйшага населенага пункта суседняга раёна – вёскі Лучын – рукой падаць, нейкіх тры кіламетры. І не дзіва, што там сёння жыве нямала ўраджэнцаў Грушачкі ды іх нашчадкаў.

Так сталася, што паселішча вялікія дарогі абышлі бокам. А ў савецкі перыяд, пачынаючы з 1970-х гадоў, жыхары пачалі пакідаць гэты ціхі вугал, ехалі бліжэй да «цывілізацыі», бо Грушачка разам з многімі вёскамі трапіла ў лік так званых неперспектыўных. У горад з сялянцаў не кожны мог трапіць. Дык хаця б у Лучын, які, лічы, амаль прыгарад Рагачова, ды і праз гэтую вёску праходзіць ачыўленая аўтастрада Жлобін – Рагачоў.

Тры пакаленні грушаўцаў: Жанна Дзячкова (у цэнтры), яе дачка Святлана і ўнучка Варвара

Яна расла пасярод пасёлка і выглядала велічна. Відаць, пасадзілі яе ўладальнікі колішняга фальварка Царыцын Дар.

Грушы і сёння растуць тут. Праўда, яны не такія магутныя, як іх папярэдніца, што радава-

моладзь. Так, дачка знаёмай ужо нам Ж. Дзячковай Святлана Пашкоўская стала жыве тут разам з маленькай дачушкай Варварай. Аблобавалі гэтае месца і дачнікі.

Адным словам, жыве яшчэ Грушачка і, магчыма, будзе пашырацца. Адно засмучае яе цяперашніх жыхароў – хуткая змена клімату. Прырода нібы выпрабуе людзей. Засуха пануе ўжо не першы год. Даўно перасохла балота, якое колісь падыходзіла да самых падворкаў. Не стала вады і ў калодзежах. Таму гадоў пяць таму ў пасёлку намаганні раённай камунальнай службы быў выкапаны новы глыбокі калодзеж.

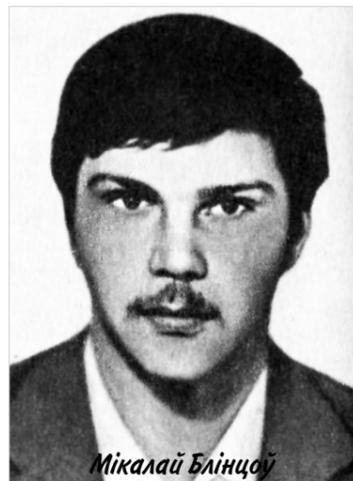
Першы раз аўтар гэтых радкоў у Грушачцы быў у 1990 годзе. Мэтаю той паездкі была сустрэча з бацькамі загінулага ў Афганістане воіна-інтэрнацыяналіста Мікалая Блінцова (1963 – 1982). Гэты мужны салдат загінуў у баі, абараняючы ад душману калону з грузам. Быў узнагароджаны пасмяротна ордэнам Чырвонай Зоркі.

Мікалай нарадзіўся і рос тут. Тут яго і пахавалі пад аўтаматны салют. На жаль, сёння ўжо няма яго бацькоў. Але памяць аб воіне-інтэрнацыяналісце захоўваюць ягоныя землякі-грушаўцы.

Мікалай ШУКАНАЎ
Фота Мікалая СЕМЯНЦА

ла пасялкоўцаў сваім выглядам у далёкія 20-я гады мінулага стагоддзя. Але мы ўсё роўна разам з кіраўніком справам Лукскага сельскага выканкама Святланай Коцікавай, якая суправаджала нас у гэтай паездцы, вырашылі спыніцца каля адной з іх, каб пачаставацца пладамі.

Грушачка ніколі не была шматлюднай. Паводле перапісу 1959 года тут жылі 93 чалавекі. А ў 2004-м – усяго 18. Сёння яшчэ меней – толькі 12 чалавек. Праўда, сярод іх ёсць і

Мікалай Блінцов

Кіраўнік справам Лукскага сельскага выканкама Святлана Коцікава

Заснаваная ж Грушачка была ў 1923 годзе на землях фальварка Царыцын Дар. Вядома, што ў 1925 годзе тут налічвалася 8 двароў. У 1931-м пасялкоўцы ўступілі ў калгас. Перад самай Вялікай Айчыннай вайной у пасёлку налічвалася ўжо 19 двароў і 95 жыхароў.

За гады вайны колькасць насельніцтва Грушачкі паменшылася. Каго забралі ў армію, хто падаўся ў бежанцы, а некаторых забілі немцы. Вядома, што на фронце загінулі тры жыхары пасёлка: Пётр Ваўчкоў, Рыгор Ваўчкоў і Герасім Ворачкін. Хацелі акупанты наогул спаліць Грушачку за сувязь жыхароў з партызанамі. Вось што расказала нам жыхарка паселішча, самы дасведчаны чалавек па яго гісторыі Жанна Дзячкова:

– Як мне ў дзяцінстве распавядаў мой дзед Іпат Іванавіч Зямлянскі (1901 – 1983), немцы планавалі спаліць увесь пасёлак. Але паспелі падпаліць толькі адну хату. Раптоўна недзе паблізу ў лесе пачуліся стрэлы, і карнікі палічылі за лепшае хутчэй з'ехаць адсюль.

Ж. Дзячкова распавяла і мясцовае паданне, што тычыцца ўзнікнення назвы паселішча. Не цяжка здагадацца, што яно звязанае з дрэвам – грушай.

Дзе вярта пабываць

Культурна-асветніцкі цэнтр «ВЫТОКІ», што стварыў выбітны музыкант, кіраўнік ансамбля салістаў «Вытокі» Аляксей Фралоў сумесна з сябрамі і аднадумцамі, пасля летніх вакацыяў пачаў новы сезон імпрэзаў. Па магчымасці мы будзем распавядаць вам пра іх. На чарзе – першыя мерапрыемствы.

Разам з Нацыянальным мастацкім музеем Беларусі пачынае ажыццяўляцца новы ўнікальны фэст «Прэзентацыя аднаго Шэдэўра». Мастацкі кіраўнік праекта – заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, кандыдат мастацтвазнаўства, генеральны дырэктар НММ Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пракапцоў, музычны кіраўнік праекта – лаўрэат міжнародных конкурсаў, фагатыст і дырыжор Аляксей Фралоў. 25 верасня яны запрашаюць на адкрыццё і першую прэзентацыю пад назвай «Гетман-кларнет». Гэта «комплекснае пагружэнне» ў эпоху вялікага гетмана і мецэната культуры, князя Міхала Казіміра Агінскага. У галоўным фэе музея будзе выстаўлены ягоны парадны партрэт. Будучы мастацтвазнаўчы аповед пра шэдэўр і культуралагічнае асвятленне той эпохі. У выкананні духавога аркестра «Capella Academia» прагучаць творы абодвух Агінскіх і іх геніяльных сучаснікаў.

Пачатак а 19 гадзіне. Падрэязнасці па тэлефонах (29) 768 69 24; (25) 966 25 13 (Павел, адміністратар).

Новыя праграмы з прэзентацыяй іншых шэдэўраў плануецца напрыканцы кожнага месяца.

Вандроўка «Горад-сад» – цікавостка для дачнікаў і краязнаўцаў – мае адбыцца 1 кастрычніка. Арганізатары запрашаюць па саджанцы плодовых дрэваў і кустоў, дэкаратыўных раслінаў ад найлепшых адмыслоўцаў у гэтай галіне – у Інстытут плодагадоўлі НАН Беларусі ў Самахвалавічах. Можна будзе паглядзець экспазіцыю інстытута і плантацыі з навукова-практычнымі каментарамі, а таксама набыць найлепшыя саджанцы ў інстытуткім пітомніку і ў прыватнікаў-спецыялістаў. Вандроўка будзе мець і краязнаўчы аспект: перад Самахвалавічамі запланаванае наведванне палацава-паркавых ансамбляў з знакамітымі садамі. Шляхецкія Дукора і Ігнатычы, а таксама Прылукі падораць сустрэчу з героямі айчыннай гісторыі і рэшткамі іх слаўнай спадчыны. Ахвяраванні на вандроўку 25 рублёў. Вяртанне у Мінск а 16 гадзіне, што дазволіць многім паспець па садзіць набыткі.

Запіс па тэлефонах: (8-044) 724 58 27 (Людміла, з 17 да 22 гадзінаў).

Пра будучыя вандроўкі. Плануюцца ў калядны перыяд трохдзённая паездка ў Польшчу (Супрасль, Торунь, Беласток), а ў 2017 годзе – новая вандроўка ў Чэхію, на майскія святы цягам 5-6 дзён можна будзе пабачыць вяснову Нямеччыну – «Па слядах Марціна Лютэра». З улікам вялізарнай цікавасці сяброў «Вытокаў» да Італіі і з тым, што многія ахвочыя не змясціліся ў першае падарожжа туды, арганізатары спадзяюцца наладзіць супольны маршрут, прысвечаны Скарыну ў Італіі. Падуя і Венецыя, іншыя гарады паўстануць перад вачыма зацікаўленых.

Паводле інфармацыі
Аляксея ФРАЛОВА

На адзінай вуліцы пасёлка Грушачка

«Сваю Беларусь берагу, як сумленне...»

Паэт, публіцыст і грамадскі дзеяч **Сяргей ЗАКОННІКАЎ** нарадзіўся 16 верасня 1946 года ў вёсцы Слабада Бешанковіцкага раёна. Відаць, перш бацькі-настаўнікі й прышчэпілі хлапчуку любоў да навукі і да роднага слова. Таму пасля заканчэння Глыбачанскай СШ Ушацкага раёна юнак паступіў у Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт. Дарэчы, у ягоным родзе ёсць і яшчэ адзін паэт, Сяргей Ракіта – дзядзька Сяргея Васільевіча Законнікаў, які ў 1930-я гады згінуў у сталінскім ГУЛАГу.

Па сканчэнні ўніверсітэта працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, завучам Клетнаўскай СШ Барысаўскага раёна, карэспандэнтам ушацкай раённай газеты «Патрыёт», другім сакратаром Ушацкага РК ЛКСМБ. А ўжо ў сталіцы – у рэдакцыях газет «Чырвоная змена» і «Звязда», загадчыкам сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ. Амаль 16 гадоў, па 2002 год, быў галоўным рэдактарам часопіса «Полымя».

Сяргей Іванавіч аўтар кніг паэзіі, эсэ, публіцыстыкі, нарысаў. Яго вершы перакладзеныя на рускую, украінскую, нямецкую, літоўскую, англійскую, грузінскую, іспанскую, венгерскую, в'етнамскую ды іншыя мовы. Ягоныя зборнікі выходзілі ў Маскве, Варшаве, Сафіі. Сам ён пераклаў на беларускую мову творы паэтаў Украіны, Польшчы, Германіі, Балгарыі, Літвы.

С. Законнікаў – лаўрэат літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова за кнігу паэзіі «Пакуль жыве мая бяроза» (1982), Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь імя Янкі Купалы за кнігу паэзіі «Заклінанне» (1992), міжнародных літаратурных прэміяў: Польшчы імя Вітольда Гулевіча – за кнігу паэмаў «Чорны конь Апакаліпсісу» (1996), Украіны імя Рыгора Скаварады – за цыкл вершаў «Жыві, Украіна!» і перакладчыцкую дзейнасць (1997), прэміі таварыства «Беларуска-нямецкія сустрэчы» імя Барыса Кіта за заслугі ў развіцці беларускай літаратуры і ў адраджэнні духоўнасці (2005). Узнагароджаны медалём «За выратаванне тапельцаў на водах» (1960), ордэнам «Знак пашаны» (1984), ордэнам Украіны «За заслугі» III ступені (2006).

Прапануем чытачам «Краязнаўчай газеты» некалькі твораў юбіляра са зборніка «Дол».

*Падрыхтаваў Ул. АДЗІМІР
Фота Алеся САЧАНКІ*

Сяргей ЗАКОННІКАЎ

Колер беларускага арнаменту

Светлай памяці мамы

*Род мой глыбінны –
Яшчэ ад прапрадзедкаў –
Носіць мянушку вясковаму – Ткач...
Крой і агонь
Афарбоўвалі прадзіва,
І паспрабуй што ў жыцці перайнач.
Вытканы,
Вышыты ніткай чырвонаю
Крыжыкі,
Ромбы,
Дзяды,
Спарышы...
Буду чытаць і разгадваць да скону я
Ліст у вякі
Неспальнай душы.
На ручніках рытуальных пазначаны
Сам чалавек і бясконцы Сусвет.
Сэнс пэўных сімвалаў
Сёння ўжо страчаны,
Ды не сціраецца колеру след.
Колер чырвоны на белым полі...
Ён – абярог беларускае долі!*

Мясцовы маршрут

Адзе Райчонак

*Аўтобус яздой нетаропкаю,
Свой курс пракладае ў імгле.
Дыханне людское кроплямі
Сцякае па золкім шкле.
Напойнены жартамі, плёткамі,
Салон закружыў галаву.
Я разам з дзядзькамі і цёткамі
Да родных дымоў плыву.
Дзесь там чаўнакуюць «боінгі»,
Спявае камфорт аўтастрад.
А тут на зайсёдных выбоінах
Душа далятае да пят.
Хоць лічаць мой край прарэхаю,
Прарочаць яму забыццё,
Але пад счарнелымі стрэхамі
Нязводна віруе жыццё.
Нягэглае, ды неўміручае
Яно скіне змору пакут.
І нават на горняй кручы я
Паверу ў мясцовы маршрут.*

Скарб

*У мяне нікога багацця няма...
Толькі краю абсяг,
Слова роднае ў сэрцы,
Ды мой скарб непрадажны, святы,
І дарма
Нехта хоча яго затптаць і расцерці.
Толькі раз прывячае людзей белы свет,
Толькі раз,
І таму без нуды і падману,
Трэба торыць далей
Крэўнай роднасці след,
Што не будзе сахой забыцця заараны.
Толькі раз мы прыходзім сюды – на зямлю,
Дзе ніколі паводка жыцця не сціхае,
Каб сказаць сінэй далечы звонка:
«Люблю!».
Каб вачам мілым ціха прамовіць:
«Кахаю...».
Вось чаму, ідучы па дарозе зямной,
Я сваю Беларусь берагу, як сумленне...
Гэта вечная праўда стаіць за спіной,
Гэта вечная воля плыве прада мной,
І няма ад смяротнай любові збавення.*

Стог

*Пластуе век зацята дні і ночы...
Мой стог радкой расце,
Кранае хмары.
Стаю на ім пад небам,
Што прарочыць
Не цішыню,
А грамавыя ўдары.
Як у маленстве на духмяным сене,
Мне хораша ў метафарах куляцца,
Каб проста так усім дарыць імгненні,
Якія могуць з небыцця вяртацца...
«Да навалніцы муіш стог завершыць!» –
Напомніць лёс з душою сельяніна.
Я спраўлюся – даверлівыя вершы
Гніць пад крутой залевай не пакіну...
А покуль свет трывожыцца ў чаканні
Прад бурай,
Каб пасля глынуць азону,
З надзеяй рытмы вольных чаканю
Для людю,
Што дасюль не выйшаў з зоны.*

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць Сяргея Іванавіча Законнікаў з юбілеем і зычаць новых творчых задумаў ды здзяйсненняў. Хай здароўе спрыяе, хай «пластуе век зацята дні і ночы», хай доўга яшчэ «стог радкой расце»!

Здвіжанне

«Уся ета гадасць: і вужы, і гадзюкі, і яшчэркі хаваюцца на сваё зімоўе на Здвіжанне». Так прабаба казала, бабы нашай баба казала, хлопец быў, гаворы: «Пайдземце, цёплы дзень, пайдземца на Здвіжанне ў лес. Паглядзім, як будуць вужы тыя поўцы. Ета ўсё – бряхня! Я буду первы іціць». Ну, і пашлі. Хадзілі-хадзілі, зашлі, гаворы, сасняк, такі тоўсты, бальшы, зашлі туда, гаворы, і перяд намі выварацень, як дзерава бурый, гаворы: «Мы тут і атдыхном! І паглядзім, гаворы, вась штось такая». Такі клубок, здаровы, бальшы клубок, і шатаецца. І, гаворы, мы падышлі туда, хлопцы і дзеўкі калісь, ета ціпер ерунду

нахальнічаюць і ўсё, а тады было блугапалучна, етага яны ні дзелалі. Дак гаворы, качаецца, мы бліжэй падышлі, ён гаворы: «Во! Ішчэ і находку найшлі!» І падышлі, і ён, гаворы, рознымі колерамі, цветам розным, і зялёным, і красным, і пакачываецца. Мы глядзім, ён гаворы: «Я пайду счас, за яго, прынясу вам сюды». – «Ня йдзі!» І ён, гаворы, не пайшоў. «Ты ж не знаеш, што ета! Ня йдзі!» Паглядзім: ішчэ паўзучы вужы. Як, гаворы, паўзлі, ён качаецца, і яны па адном, і так шчытна ў ряд кладуцца, а мы глядзім, і звяваюцца круглым клубком. Дак мы, гаворы, пастаялі, тэй смяльчак і кажа: «Ой! У мяне мароз па шкуры.

Пайдземца скарэй уцякаць». І пабеглі. Адбегліся: «Давайца паглядзім!» А ён усё качаўся. Як бы ціпер сфатаграфіравалі. А тады... Дзе тэй клубок? Мы пабеглі, а адзін там быў: «Скарэй! Ён за намі гоніцца!» Дак мы, кажа, без аглядкі выскачылі на поле. Каціўся ці не каціўся? Мож, брахаў нам. Ну, і ні знаім, дзе той клубок. І з тых пор сказаў: «Ціперака буду верыць старым, хто будзе што казаць».

[А баба не вучыла словам, як у лес ідзе?]

Мая баба ня ўмела, а тая крываротая баба, яе і звалі – баба Крываротка, вот жана яго памёрла, баба асталася расціць дзяцей, ён сказаў: «Расці дзяцей у мяне». Дак яна і жыла ў іх. Дзяцей тых расціла. Дак усё ў ягады красныя бегалі, ды ўсюдых босыя бегалі, яна і кажа ўсяму нашаму пасёлку, дліны, бальшы быў пасёлак, і гаворы: «Хто будзе іціць у лес босы, заходзьце ка мне». Вот мы ўжо і заходзім за іхнімі, у іх быў Мішка, і Ванька, і Танька, заходзім, яна выйдзе, кала нас стаіць, рукамі махая, гаворы, а нам жа ня анцірэсна: «Баб, скарэй гавары, а то ў ягады пойдам!» Ну, і пойдём. Яна: «Ідзіца, дзетачкі. Вас нічога ня ўкуся. Ідзіца». І, босыя, ходзіма. І нічога ні ўкусывая нас. А штоб ета папытаць у тыя бабы, так ні анцірэсна была малымі. Мы, такія – па восем гадоў, да дзесяці, і па дзвенаццаць гадоў. А яна шаптаць усё шаптала. Укуся змяя, там, адна ішла на сенакос, босая, па сцежцы ішлі, і яна ўкусіла, яна прыйшла пакуль да бабы, кіламетры два была, ужо і нагу разнясло. Яна пашаптала, тая баба, гаворы: «Паляжы. І ўсё пройдзе». Яна дужэ шаптала. Калісь мы пашлі ў лес. Тут, Шура сівен-

ская (жыхарка в. Сівенка Веткаўскага р-на. – Г.Л.) і я. У курачкі пашлі. Яны рана тады параслі. Яна гаворы: «Хадзім вон туда». Мы па Зладзейцы і пашлі. (Назваецца месца, тут, у Ветцы – Зладзейка. Казалі, лес быў сасняк, бальшы, і кралі лес ночы. Леснікі назвалі: Зладзейка). Ну дак, яна гаворы: «Пашлі!» Прыйшлі: курачак багата. Яна прайшла далей: «Хадзі сюда! Тут ішчэ болей!» А я гаварю: «Ніхай. Я тут браць буду». І так прайшла метраў дваццаць, а там яны – сцішба! Адзін кала аднаго, курачкі да пятушкі – грыбы! І падыходжу туда. Ляжыць вуж, во такі здаровы. І падняў во так во галаву ад зямлі, стаіць і сіпіць. Я спужалася да гаварю: «Шура! Шура! Хадзі-ка сюда!» І заву тую Шуру. Шура падышла: «Чаго ты? Ці воўк напад, ці напад мужчына які плахі?» І яна скарэй ка мне шыбка так прышла: «Чаго ты?» Я гаварю: «Паглядзі-ка, які вуж, тоўсты, здаровы. Ён жа ўкуся нас». Тая стаіць і кажа: «Ня абрашчай вніманія. Іні чапай. Ён такі вуж, які мы з табой». І яму: «Паўзі сваёй дарогай, а мы пойдзема сваёй. У цябе свая дарога, у нас – свая. Мы пойдзем». Прагаварыла, і ён галаву апусціў, і там безразнічок, і ён у той безразнічок і папоўз. «У каждага, – гаворы, – свая дарога. Не чапай, і яно цябе не троня. І мы пашлі. І да вечара хадзілі, і ўжо не бачылі нічога. І панабіралі і карзіны, і сумкі. Дак я кажу, убачыш іх, кажы: «Ідзі сваёй дарогай, а я буду сваёй».

*Запісаў
Тенадзь ЛАПАЦІН*

(Друкуецца паводле кнігі «Варвара Грэцкая як з'ява беларускай народнай культуры»)

Кастрычнік

1 – Каткоў Сяргей Пятровіч (1911, Расія – 1976), жывапісец, карціны якога набытыя Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь, музеямі Расіі і інш. установамі, увайшлі ў энцыклапедыі і падручнікі па беларускім мастацтве, педагог, які выхаваў бліскучую плеяду беларускіх мастакоў і архітэктараў, заслужаны настаўнік Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

1 – Клімава Аляксандра Іванаўна (1921, Казахстан – 2005), артыстка тэатра і кіно, педагог, народная артыстка Беларусі і СССР, лаўрэат тэатральнай прэміі імя І. Буйніцкага (1994), узнагароджаная ордэнам У. Леніна, Ф. Скарыны – 95 гадоў з дня нараджэння.

1 – Станюта Міхаіл Пятровіч (1881, Чэрвень – 1974), жывапісец, творы якога ўпрыгожваюць музеі Беларусі, аўтар тэматычных карцінаў, партрэтаў, краявідаў, нацюрмортаў, педагог – 135 гадоў з дня нараджэння.

2 – Дучыц Мікалай Васілевіч (1896, Любча – 1980), мастак, які працаваў у жанры пейзажа, аўтар графічных краявідаў, нацюрмортаў – 120 гадоў з дня нараджэння.

6 – Булгак Ян (1876, Наваградскі р-н – 1950), беларускі і польскі майстар мастацкай краязнаўчай фатаграфіі, этнограф, фалькларыст – 140 гадоў з дня нараджэння.

7 – Шкляр Міхаіл Яўхімавіч (1916, Уздзенскі р-н – 1978), вучоны-гісторык, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

8 – Ельскі Міхаіл Карлавіч (1831, Пухавіцкі р-н – 1904), скрыпач, кампазітар, музычны пісьменнік – 185 гадоў з дня нараджэння.

10 – Без-Карніловіч Міхаіл Восіпавіч (1796, Украіна – 1862), ваенны дзеяч, генерал-маёр, удзельнік руска-турэцкай вайны 1828 – 1829 гг., ваенны тапограф і статыстык, аўтар шэрагу гістарычна-краязнаўчых працаў, прысвечаных Беларусі, – 220 гадоў з дня нараджэння.

10 – Шаркова Ніна Рыгораўна (1951, Барысаўскі р-н), майстар мастацкага ткацтва, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1980) – 65 гадоў з дня нараджэння.

11 – Гладкоў Яўген Пятровіч (1941, Расія), цымбаліст, педагог, першы выканаўца многіх твораў беларускіх кампазітараў, народны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

13 – Шчакаціхін Мікалай Мікалаевіч (1896, Расія – 1940), культуролог, гісторык і тэарэтык мастацтва, адзін з заснавальнікаў беларускага мастацтвазнаўства, педагог – 120 гадоў з дня нараджэння.

Уздоўж

2. «Печаная бульба – гэта ...». З верша П. Панчанкі «Бульба». **5.** «А што гэта за ... была, // Што Лявону хлеба-солі не дала? // А Лявона дык і чорт не бярэ – // Несалёную капусту жарэ» (прып.). **10.** Страва беларускай кухні: ядуць яе звычайна з аладкамі, мачаючы іх у гаршчок. **12.** ... і воўка з лесу гоніць (прык.). **14.** І муха набівае ... (прык.). **15.** ... пазнаецца ў ядзе (жартоўная прык.). **17.** «А як жа я гарую – // Узяў жонку маладую. // Хлеб саджаю і мяшу, // ... плача – калышу» (прып.). **19.** Дрэва, галінка якога прысутнічае ў выяве герба Дзяржынска. **23.** Самагонка, як дурная ...: ці з розуму звадзе, ці сілу скрадзе (прык.). **24.** Не зародзіць ... – у жываце будзе пуста (прык.). **26.** Будзе зямлі ласка – будзе хлеб і ... (прык.). **27.** «Потым бабка да стала // Свайго госьця павяла. // Эх, бабульчыны ...! // Надта ж смачныя яны». З верша А. Вольскага «Дзедаў госьць».

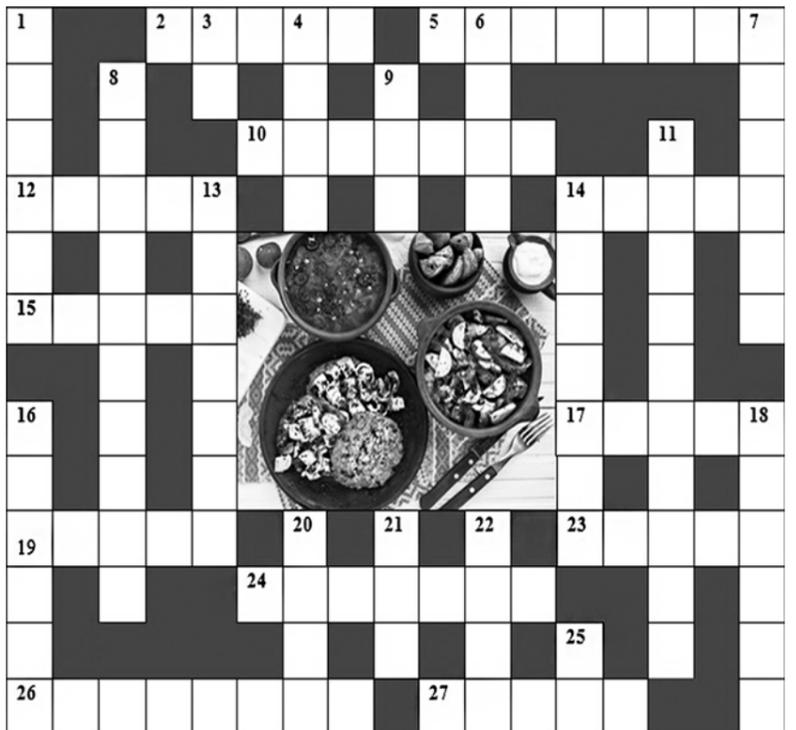
Упоперак

1. Лясная гаспадарка (скар.). **3.** Першая літара старажытнаславянскай азбукі. **4.** Кіславаты напой. **6.** «Лепш варанае ... ў мірную пару, чым смажаны бык у вайну». Л. Фейхтвангер. **7.** Кавалак хлеба, адрэзаны ад непачатага краю. **8.** Націнне бульбы. **9.** Усякай гародніне свой ... (прык.). **11.** Традыцыйная беларуская страва з бульбяно-

га пюрэ і тварагу. **13.** «Была ў іх гушча і ... // І парасяціна смажона». З паэмы «Энеіда навыварат». **14.** Абарончае збудаванне. **16.** «Блін у нас заўсёды смачны, // Але ... – найсмачней». З верша М. Геца «Дранікі». **18.** Не з кожнай кветчкі ... (прык.). **20.** Ежа, або пра-

дукты, якія выдаюцца ў пэўнай колькасці і на пэўны час. **21.** Якое мяса, такі і ..., якія бацькі – такія і дзеці (прык.). **22.** Хлеб на ..., і ... – прастол (прык.). **25.** Мужчынскае імя.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ

Паважаныя сябры!
Наступны нумар «Краязнаўчай газеты»
выйдзе 7 кастрычніка. Сустрэнемся!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАДАРОЖЖА ў літаратуры (заканчэнне артыкула). Найбольш выдатныя помнікі падарожжа ў беларускай старажытнай літаратуры: «Хаджэнне ў Царград і Іерусалім» Ігнація Смаляніна (канец XIV – пачатак XV ст.) і «Падарожжа да святой зямлі» М.К. Радзівіла (канец XVI ст.). У форме дзённіка падарожжа напісаныя некаторыя творы гісторыка-мемуарнай літаратуры XVII ст. (дзярыгушы С. Маскевіча, А. Каменскага-Дзужыка ды інш.). Падарожныя нарысы месцамі нагадвае і «Дзярыгуш» А. Філіповіча (1646). Падарожжа ў літаратуры Беларусі мела некаторае распаўсюджанне ў XIX ст.: «Успаміны пра падарожжы ў Сібір, побыт у Беразове і Саратаве» (Е. Фялінскай, 1852 – 1853), «Падарожжа па Палессі і беларускім краі» (1853 – 1855) і «Заходнерускія нарысы» П. Шпілеўскага (1858), «Аўраканія і яе жыхары» І. Дамейкі (1860), «Вандроўкі па маіх былых ваколіцах» (1853) і «Нёман ад вытокаў да вусця» (1861) У. Сыракомлі, нарыс «Са святочнай паездкі» Янкі Лучыны (1893), «Папулярна-прыродназнаўчае апісанне побыту ў французскай Гвіяне і часткова ў Перу» К. Ельскага (1898), мемуары А. Абухавіча (канец XIX ст.), «Пра Сібір і Камчатку» Б. Дыбоўскага (публ. 1930) і інш. Рысы мастацкага падарожжа сустракаюцца ў паэмах «Энеіда навыварат» В. Равінскага і «Тарас на Парнасе» К. Вераніцына, «Літаратурных клопатах» і «Шчароў-

скіх дажынках» (1857) В. Дуніна-Марцінкевіча, лірычным цыклем вершаў Ф. Багушэвіча (1897), напісаным з вышадку паездкі ў Коўна. Характэрная асаблівасць падарожжа ў XIX ст. – узаемапрацікненне ў мастацкую тканіну элементаў дакументаў мастацкасці.

Значнае пашырэнне набыло падарожжа ў XX ст.: «Думкі з пабыцця ў Фінляндыю на Іматры» Янкі Купалы (1910), «Лісты з дарогі» Ядвігіна Ш. (1910), «Успаміны з паездкі ў Фінляндыю» Цёткі (1914), «З румынскага фронту» Якуба Коласа (1917). Традыцыйны падарожжа п'яна распрацоўваліся, распрацоўваюцца і паглыбляюцца цягам усяго стагоддзя пісьменнікамі Міхасём Чаротам («1200 вёрст па Беларусі», 1924), Змітраком Бядулям («10 дзён падарожжа па Беларусі», 1925), Цішкам Гартным («Па чатырох краінах», 1927 – 1928), Якубам Коласам («Паездка на Асінобуд», 1929), М. Зарэцкім («Падарожжа на новую зямлю», 1929), П. Галавачом («Ад Мядзведжай гары да Белага мора», 1934), Янкам Купалам («У Чэхаславакіі», 1935), М. Лыньковым («Шляхамі вайны», 1944, «Пад сонцам Індыі», 1956), І. Мележам («Паездка ў Прагу», 1955; «Ліпень у дарозе», 1956), Я. Брылём («Польскі дзённік», 1955; «Душа – не падарожніца», 1968), У. Караткевічам («Казкі янтарнай краіны», 1963), Б. Сачанкам («Зямля маіх продкаў», 1963), В. Палтаран («Дзівасіл», 1968), А. Мальдзісам

(«Астравеччына, край дарагі...», 1977) і інш.

Шырока ўжываюцца прыёмы падарожжа ў навукова-папулярнай літаратуры і навукова-фантастычнай літаратуры.

ПАДБЯРЭСКІ (Друцкі-Падбярэскі) Рамуальд Андрэевіч [1812 ці 1813, Вільня – 10(22).10.1856] – беларускі і польскі выдавец, публіцыст, фалькларыст. Скончыў Віленскую гімназію (1830). Вучыўся ў Маскоўскім універсітэце (1836 – 1840). З 1840 г. адзін з актыўных удзельнікаў беларускага гуртка ў Пецярбургу. Падтрымліваў сувязі з Т. Шаўчэнкам, рускімі славянафіламі.

З 1847 г. у Вільні. Сваёй грамадзянскай дзейнасцю дапамагаў гуртаваць культурныя сілы Беларусі. Выдаваў літаратурна-навуковы альманах «Rocznik Literacki» («Літаратурны штогоднік», тт. 1 – 4, Пб.; Вільня, 1843 – 1849) і «Навукова-літаратурны дзённік» [«Pamiętnik Naukowo-literacki», тт. 1 – 2 (чч. 1 – 6), Вільня, 1849 – 1850], у якіх публікаваў беларускія аўтары і матэрыялы, звязаныя з Беларуссю. У друку выступаў з допісамі пра культурныя падзеі, водгукамі на творы мастацтва, літаратурна-крытычнымі артыкуламі, напісанымі пад уплывам ідэяў В. Бялінскага і «натуральнай школы». У артыкуле «Беларусь і Ян Баршчэўскі» (прамова да т. 1 кнігі Я. Баршчэўскага «Шляхціц Завальня...», 1844) з дэмакратычных пазіцыяў характарызаваў беларускую літаратуру 1-й паловы

Р. Падбярэскі

XIX ст. і ўпершыню вызначыў рысы яе народнасці. Аўтар фальклорна-этнографічнага нарыса «Беларускае вяселле» («Иллюстрация», 1848, т. 6, № 1), «Лістоў з Беларусі» [«Tygodnik Peterburgski» («Пецярбургскі што тыднёвік»), 1844, № 79, 81, 82], а таксама «Antoni Abramowicz, miżuk» («Rocznik Literacki», 1846, № 3). Выдаў зборнік Т. Лады-Заблоцкага «Паэзія» (1845), апублікаваў «Дзярыгуш» С. Бельскага («Athenaeum», 1842, т. 4). Вывучаў помнікі старажытнасці і гісторыі Беларусі.

У 1850 г. за антыўрадавую літаратурную дзейнасць арыштаваны і высланы ў Архангельскую губерню, дзе і памёр.